

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR – BUYUK DAVLAT ARBOBI,
SARKARDA VA ADABIY MEROS SOHIBI**

Mustafoyeva Sabina Ixtiyorjon qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti

E-mail:toshevixtiyorjon87@gmail.com

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:10.07.2026

Revised: 11.07.2026

Accepted:12.07.2026

KALIT SO'ZLAR:

*Zahiriddin
Muhammad Bobur,
Boburnoma, Boburiylar
davlati, Temuriylar,
adabiy meros, davlat
boshqaruvi, tarix,
ma'naviyat, madaniyat,
shoir.*

Ushbu maqolada Zahiriddin Muhammad Boburning hayoti, davlat arbobi va sarkarda sifatidagi faoliyati, uning adabiy merosi hamda jahon tamadduni rivojiga qo'shgan hissasi ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, Boburning mashhur "Boburnoma" asarining tarixiy, adabiy va ilmiy ahamiyati yoritilib, uning bugungi kunda yosh avlod ma'naviy tarbiyasidagi o'rni ochib beriladi.

Kirish

O'zbek xalqi tarixida o'chmas iz qoldirgan buyuk siymolar orasida Zahiriddin Muhammad Bobur alohida o'rin egallaydi. U nafaqat mohir sarkarda va davlat arbobi, balki iste'dodli shoir, tarixchi hamda mutafakkir sifatida ham jahon tarixida munosib o'rin egallagan. Bobur o'zining boy adabiy merosi, adolatli davlat boshqaruvi va ilm-fanga bo'lgan e'tibori bilan bugungi kunda ham o'rganilishi zarur bo'lgan tarixiy shaxs hisoblanadi. Bobur yaratgan "Boburnoma" asari nafaqat o'zbek adabiyoti, balki jahon tarixshunosligi uchun ham bebaho manbalardan biridir. Asarda XV–XVI asrlardagi siyosiy voqealar, geografik hududlar, xalqlarning urf-odatlar, tabiati, iqlimi va ijtimoiy hayoti haqida muhim ma'lumotlar berilgan.

Asosiy qism

Zahiriddin Muhammad Bobur 1483-yil 14-fevralda Andijon shahrida tavallud topgan. U Temuriylar sulolasining yorqin vakili bo'lib, otasi Umarshayx Mirzo, onasi esa Qutlug'

Nigorxonim edi. Bobur yoshligidan ilm olishga, she'riyatga, tarixga va harbiy san'atga katta qiziqish bildirgan. U arab, fors va turkiy tillarni mukammal o'rgangan hamda yoshligidanoq

she'rlar yoza boshlagan.

Atigi o'n ikki yoshida Farg'ona taxtiga o'tirgan Bobur, yosh bo'lishiga qaramay, davlat boshqaruvida katta mas'uliyatni o'z zimmasiga oldi. O'sha davrda Movarounnahrdagi siyosiy vaziyat nihoyatda murakkab bo'lib, taxt uchun kurashlar kuchaygan edi. Bobur bir necha bor Samarqandni egallashga muvaffaq bo'ldi, biroq siyosiy vaziyat tufayli uni saqlab qola olmadi. Shunga qaramay, u hech qachon maqsadidan voz kechmadi va o'zining matonati hamda qat'iyati bilan tarixda yorqin iz qoldirdi.

1504-yilda Bobur Kobulni egallab, mustahkam davlat barpo etdi. Aynan shu yerda u o'z qo'shinini mustahkamlab, iqtisodiy va madaniy islohotlarni amalga oshirdi. Kobul Bobur faoliyatining muhim siyosiy markaziga aylandi.

1526-yilda Panipat jangida Dehli sultoni Ibrohim Lo'di qo'shinini mag'lub etib, Hindistonda Boburiylar davlatiga asos soldi. Bu davlat uch yuz yildan ortiq vaqt davomida Janubiy Osiyoning siyosiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyotiga katta hissa qo'shdi. Keyinchalik Bobur avlodlari tomonidan bunyod etilgan ko'plab me'moriy obidalar, jumladan, Toj Mahal kabi durdonalar jahon madaniy merosining ajralmas qismiga aylandi. Bobur iste'dodli shoir sifatida ham yuksak e'tirofga sazovor. Uning g'azal va ruboiylarida Vatanga muhabbat, insoniylik, sadoqat, ezgulik, hijron va hayot falsafasi chuqur badiiy mahorat bilan ifodalangan. Bobur o'z she'rlarini sodda, ravon va samimiy tilda yozgani sababli ular bugungi kunda ham o'z qadrini yo'qotmagan. Boburning eng mashhur asari "Boburnoma" hisoblanadi. Ushbu asar o'zbek mumtoz nasrining nodir namunasi bo'lib, unda muallif o'z hayoti, siyosiy faoliyati, harbiy yurishlari hamda o'sha davrdagi voqealarni xolis va haqqoniy bayon etgan. Asarda O'rta Osiyo, Afg'oniston va Hindistonning tabiati, iqlimi, o'simlik va hayvonot dunyosi, shaharlar, xalqlarning urf-odatları, iqtisodiy hayoti hamda madaniyati haqida qimmatli ma'lumotlar uchraydi. Shu sababli "Boburnoma" tarix, geografiya, etnografiya, adabiyot va tilshunoslik fanlari uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi.

Bobur g'azal va ruboiylar yaratishda yuksak badiiy mahorat namoyon etgan Boburning ilmiy kuzatuvchanligi uning tabiat va tibbiyotga oid qaydlarida ham yaqqol namoyon bo'ladi. "Boburnoma" asarida u turli hududlarning iqlimi, shifobaxsh o'simliklari, meva-sabzavotlari, hayvonot olami hamda suv manbalari haqida batafsil ma'lumot beradi. Ayrim o'simliklarning inson salomatligiga foydasi, hududlar iqlimining inson organizmiga ta'siri va tabiiy boyliklarning amaliy ahamiyati haqidagi kuzatuvlari bugungi kunda ham tarix, geografiya, botanika va tibbiyot tarixi nuqtai nazaridan qimmatli manba sifatida baholanadi.

Bu jihatlar Boburning nafaqat davlat arbobi va shoir, balki sinchkov kuzatuvchi hamda qomusiy bilim sohibi bo'lganini ko'rsatadi.

Bobur ilm-fan va madaniyat homiysi sifatida ham tanilgan. U olimlar, shoirlar va san'atkorlarni qo'llab-quvvatlagan, ilm-ma'rifat rivojiga alohida e'tibor qaratgan. Davlat boshqaruvida adolat, halollik va xalq manfaatlarini ustuvor deb bilgan. Boburning bunyodkorlik ishlari natijasida bog'lar, saroylar va sug'orish inshootlari barpo etilgan. Uning tabiatga bo'lgan muhabbati asarlarida ham yaqqol namoyon bo'ladi. Bugungi kunda Bobur merosi nafaqat O'zbekistonda, balki dunyoning ko'plab mamlakatlarida chuqur o'rganilmoqda. Uning asarlari turli tillarga tarjima qilingan bo'lib, ilmiy tadqiqotlarning muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Bobur siymosi jasorat, vatanparvarlik, ilmga intilish va yuksak ma'naviyat timsoli sifatida e'zozlanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Zahiriddin Muhammad Bobur buyuk davlat arbobi, mohir sarkarda, iste'dodli shoir, ma'rifatparvar mutafakkir va boy ma'naviy meros sohibi sifatida jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shgan tarixiy siymodir. Uning davlat boshqaruvidagi oqilona siyosati, yuksak adabiy ijodi hamda ilm-fan va madaniyat rivojiga qo'shgan hissasi bugungi kunda ham o'zining ilmiy va ma'naviy ahamiyatini saqlab kelmoqda.

Bobur qoldirgan bebaho meros yosh avlodni vatanparvarlik, ilm-ma'rifatga intilish, adolat, matonat, milliy qadriyatlarga hurmat va yuksak insoniy fazilatlar ruhida tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, "Boburnoma" va uning she'riy merosi tarix, adabiyot, tilshunoslik hamda madaniyat tarixini o'rganishda bebaho manba hisoblanadi. Buyuk ajdodimiz Bobur bobomizning hayoti, faoliyati va ijodi xalqimiz uchun hamisha faxr va g'urur manbai bo'lib qoladi. Uning boy merosini o'rganish, asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazish barchamizning muqaddas burchimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Bobur, Z. M. Boburnoma. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2002.
Bobur, Z. M. Devon. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1994.
Azimjonov, A. Zahiriddin Muhammad Bobur: hayoti va ijodi. – Toshkent: O'qituvchi, 1997.
O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. Zahiriddin Muhammad Bobur. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2002.
Karimov, I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.